

KAISER ANNA*

Nemzetközi szerződés által tiltott fegyverek alkalmazása és az azokkal való visszaélés

Bizonyos fegyverek szabályozása és betiltása a fegyveres konfliktusok okozta szenvedés enyhítésére irányul, ami a humanitárius erőfeszítések egyik sarokköve. A tilalmak elsődleges célja a civilek és a katonák együttes megóvása a szükségtelen szenvedéstől, illetve a nemzetközi humanitárius jog elveinek fenntartása. Számos nemzetközi egyezmény foglalkozik a tiltott fegyverek körével. Azonban nemcsak a tilalmakat határozzák meg, hanem az ellenőrzésben és a végrehajtásban is komoly szerepet játszanak, és az érintett államoknak segítséget nyújtanak. Ezek az intézkedések szükségesek igazán ahhoz, hogy az egyezményben meghatározottak a gyakorlatban is megvalósuljanak. A Nemzetközi Büntetőbíróság szintén döntő szerepet játszik a tilalmak érvényesítésében azáltal, hogy a tiltott fegyverek alkalmazásáért felelős személyek, mint háborús bűncselekmény elkövetői ellen büntetőeljárást indít. A tiltott fegyverek témájának megszilárdítása és megértése elengedhetetlen a béke előmozdításához, az emberek és az emberi jogok védelméhez, továbbá ahhoz, hogy a múltbeli konfliktusok borzalmait ne ismétlődjenek meg.

I. A tiltott fegyverek

A háború már önmagában is egy szörnyű, embert próbáló jelenség, ami sok áldozatot követel. Azonban vannak olyan fegyverek, gépek, kémiai összetételek, amelyek használata még véresebbé tud tenni egy katonai konfliktust. Az ilyen eszközök nagy része mára már tiltott fegyvernek minősül. Ezek az úgynevezett „nem tiszta” fegyverek, amelyek használata, gyártása vagy forgalmazása nemzetközi szerződések által tiltott.

Az ilyen típusú eszközöknek betiltása már jóval napjaink előtt is előfordult. Meg lehet említeni az 1675-ös strasbourgi egyezményt, melynek aláírásakor a franciák és a németek az olyan lövedékek használatát korlátozták, melyek mérget tartalmaztak. További példa az 1997-ben megkötött ottawai egyezmény, amely betiltotta a taposóaknák használatát. Emel-

lett 1868 óta tilos olyan robbanó lövedékeket bevetni a csatatéren, amelyek súlya 400 grammnál kevesebb. Az évszázadok során tiltólistára kerültek fojtó és mérges gázok, a bakteriológiai harci eszközök, illetve a vakságot okozó lézerek is.

A 20. század technikai fejlődése értelem szerűen még tovább növelte a hasonló harci eszközök pusztító erejét. Ebből kifolyólag még fontosabbá vált, hogy az ilyen típusú fegyverek, valamint harcmódorok mögött egy komoly, stabil jogi háttér legyen. Ebben a tekintetben olyan fontos dokumentumokat lehet megemlíteni, mint a Genfi Egyez-

mények vagy a hágai jog, amik nemcsak katonai, hanem az emberiség szempontjából is szabályozzák a hadviselést.

Amikor mai vonatkozásban beszélünk tiltott fegyverekről, annak alapja az 1907-es hágai egyezmény egyik melléklete, amely kimondja: a hadviselő felek joga nem korlátlan annak vonatkozásában, hogy milyen ártó eszközöket választanak az ellenséggel szemben.

Azonban számos esetben felmerül a kérdés, hogy ez milyen mértékben tartja vissza a szemben álló feleket attól, hogy mégis ilyen típusú eszközöket alkalmazzanak a háború mihamarabbi lezárása, a veszteségek csökkentése vagy a győzelem biztosítása érdekében. Cikkemben, a bűncselekmények elemzése mellett, erre a kérdésre keresem a választ, ugyanis hiszem, hogy egyesek háborús bűncselekményt is elkövetnének ezen célok elérése érdekében.

II. A bűncselekmények

A nemzetközi szerződés által tiltott fegyver alkalmazása háborús bűncselekménynek, míg az ilyen fegyverrel való visszaélés a nemzetközi kötelezettségen alapuló közbiztonsági célú gazdasági előírások elleni bűncselekménynek minősül, melyet a Büntető Törvénykönyv is rögzít 155. és 326. szakaszában. A magyar Btk. 13 nevesített háborús bűncselekményt tartalmaz, melyek fontossága elsősorban abban ragadható meg, hogy a fegyveres konfliktusok esetén vannak olyan szabályok, amelyeket elsősorban a nem harcoló emberek (civilek, sebesültek, hadifoglyok) védelme érdekében szükséges betartani.¹ A Btk. ezen bűncselekményekkel összefüggésben a háború fogalmát is definiálja a 459. § (1) bekezdésének 10. pontjában, mely szerint háborúnak minősülnek:

- a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben, az 1949. évi augusztus hó 12. napján kelt nemzetközi egyezmények közös 2. és 3. Cikkében, valamint ezen

* Joghallgató (PTE ÁJK)

¹ KARSAI Krisztina (szerk.): *Anyagi büntetőjog* Különös rész, Iurisperitus Kiadó Szeged, 2024. 18. oldal.

egyezmények I. Kiegészítő Jegyzőkönyve 1. Cikkének 4. bekezdésében meghatározott helyzetek,

- b) az a) pontban említett egyezmények II. Kiegészítő Jegyzőkönyvének 1. Cikkében meghatározott helyzetek,
- c) a hadiállapot,
- d) a szükségállapot,
- e) a háborús és a katonai bűncselekmények esetében a Magyar Honvédség külföldi alkalmazása is.²

Ezt a fogalmat kifejezetten akkor kell alkalmazni, amikor a tényállásban elkövetési időként szerepel a háború.

Nemzetközi szerződés által tiltott fegyver alkalmazása

A nemzetközi szerződés által tiltott fegyver alkalmazását mint bűncselekményt az 1988. évi LXXXVII. tv. 38. §-a iktatta a korábbi Btk.-ba 1999. március hó 1. napjától kezdődő hatállyal.

A bűncselekmény jogi tárgya a háború törvényeinek és szokásainak betartásához, illetve a nemzetközi szerződésekben tiltott fegyverek alkalmazásának tilalmához fűződő érdek védelme.³

Elkövetési eszköze a nemzetközi szerződés által tiltott fegyver vagy harci eszköz. Ezen eszközök közös jellemzője abban határozható meg, hogy alkalmazásuk következményei előre nehezen mérhetőek fel és nagy az esélye annak, hogy a harci cselekményekben részt nem vevőket is veszélyeztetnek, hiszen nem tesznek különbséget katonák és civil között.⁴ A Btk. 459. § (1) bekezdésének 23. pontja felsorolja azokat az egyezményeket, amelyek valamely fegyver vagy harci eszköz alkalmazását tiltják. Eszerint nemzetközi szerződés által tiltott fegyver:

- a) az 1955. évi 20. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a fojtó, mérges és egyéb hasonló gázok, valamint a bakteriológiai eszközök hadviselési célokra történő használatának eltiltására vonatkozóan Genfben, az 1925. évi június hó 17. napján kelt jegyzőkönyvben említett fojtó, mérges és egyéb hasonló gáz, a bakteriológiai harci eszköz,
- b) az 1975. évi 11. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a bakteriológiai (biológiai) és toxinfegyverek kifejlesztésének, előállításának és tárolásának megtiltásáról és e fegyverek megsemmisítéséről szóló, az Egyesült Nemzetek Szervezete XXVI. ülészakán, 1971. december 10-én elfogadott egyezmény 1. cikkében meghatározott bakteriológiai (biológiai) és toxinfegyver,
- c) az 1984. évi 2. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a „Mérettelen sérülést okozó vagy megkülönböztetés nélkül hatónak tekinthető egyes hagyományos fegyverek alkalmazásának betiltásáról, illetőleg korlátozásáról” szóló, Genfben, az 1980. évi október hó 15. napján kelt egyezményhez csatolt
 - a. I. Jegyzőkönyvben meghatározott röntgensugárral ki nem mutatható repesszel sérülést okozó fegyver,
 - b. az 1997. évi CXXXIII. törvénnyel kihirdetett II.

Módosított Jegyzőkönyv 2. Cikk 1–5. pontjában meghatározott akna, távtelepítésű akna, gyalogság elleni akna, meglepő akna és más eszköz,

- c. III. Jegyzőkönyv 1. Cikk 1. pontjában meghatározott gyújtófegyver,
- d. IV. jegyzőkönyv I. Cikkében meghatározott vakító lézerfegyver,
- d) az 1997. évi CIV. törvénnyel kihirdetett, a vegyifegyverek kifejlesztésének, gyártásának, felhalmozásának és használatának tilalmáról, valamint megsemmisítéséről szóló, Párizsban, 1993. január 13-án aláírt egyezmény II. Cikk 1. és 7. pontjában meghatározott vegyifegyver vagy vegyi kényszerítő eszköz,
- e) az 1998. évi X. törvénnyel kihirdetett Gyalogsági aknák alkalmazásának, felhalmozásának, gyártásának és átadásának betiltásáról, illetőleg megsemmisítéséről szóló, Oslóban, 1997. szeptember 18-án elfogadott egyezmény 2. Cikk 1. pontjában meghatározott gyalogsági akna,
- f) a 2012. évi XI. törvénnyel kihirdetett, a Kazettás Lőszerokről szóló Egyezmény 2. Cikk 2. pontjában meghatározott kazettás lőszer, valamint 2. Cikk 13. pontjában meghatározott kisméretű ejtőlőszer.⁵

Azok az államok, amelyek ezen egyezményeket aláírták, mindegyik nemzetközi szerződésben kötelezettséget vállaltak a tiltott magatartások büntetőjogi üldözésére, illetve megfelelő büntetőjogi intézkedés megtételére.

A bűncselekmény elkövetési magatartása a tiltott fegyver, illetve harci eszköz alkalmazása vagy alkalmaztatása.⁶ Tiltott fegyver alkalmazása esetén az elkövető a tevékenységet közvetlenül maga hajtja végre, illetőleg abban másokkal részt vesz. Ellenben alkalmaztatás akkor valósul meg, ha az elkövető maga nem vesz részt az eszköz használatában, hanem arra másoknak parancsot ad, akik azt végrehajtják. A bűncselekményt hadműveleti vagy megszállt területen lehet megvalósítani.⁷ Ezek pontos fogalmát az 1949. augusztus 12-én Genfben kötött Egyezmények és az Egyezményeket Kiegészítő Jegyzőkönyvek tartalmazzák.⁸

A bűncselekmény a tiltott fegyver rendeltetésszerű működtetésével, hatásának kiváltásával, illetve az erre irányuló parancs kiadásával válik befejezetté.⁹ A fegyver alkalmazásának megkezdése, illetőleg az erre vonatkozó utasítás kiadása esetén kísérlet állapítható meg. A bűncselekmény kiemelkedő társadalomra veszélyességére tekintettel a bűncselekmény előkészülete szintén büntetendő.¹⁰

A bűncselekmény kizárólag szándékosan követhető el, egyes és eshetőleges szándékkal egyaránt. Az elkövetőnek tisztában kell lennie azzal, hogy hadműveleti vagy megszállt területen fejt ki a tevékenységét, és ott nemzetközi szerződés által tiltott fegyvert alkalmaz vagy alkalmaztat.¹¹

A bűncselekmény tettese bárki lehet, aki a tényállásszerű elkövetési magatartást megvalósítja. De a tényállás jellegéből adódóan ezt a bűncselekményt rendszerint katonák követik el.

5 Büntető Törvénykönyv 459. § (1) bekezdés 23. pont.

6 GÖRGÉNYI–GULA–HORVÁTH–JACSÓ–LÉVAY–SÁNTHA–VÁRADI: i. m. 54. 7 Uo.

8 BELOVICS–MOLNÁR–SINKU: i. m. 73.

9 Uo.

10 GÖRGÉNYI–GULA–HORVÁTH–JACSÓ–LÉVAY–SÁNTHA–VÁRADI: i. m. 54. oldal.

11 BELOVICS–MOLNÁR–SINKU: i. m. 73. oldal.

2 Büntető Törvénykönyv 459. § (1) bekezdés 10. pont.

3 GÖRGÉNYI Ilona – GULA József – HORVÁTH Tibor – JACSÓ Judit – LÉVAY Miklós – SÁNTHA Ferenc – VÁRADI Erika: *Magyar Büntetőjog Különös rész*; Wolters Kluwer Hungary Budapest, 2020. 53.

4 BELOVICS Ervin – MOLNÁR Gábor Miklós – SINKU Pál: *Büntetőjog II. Különös rész*; ORAC Kiadó Budapest, 2023. 72.

A bűncselekmény passzív alanya bárki lehet (az ellenséges fegyveres erő katonái, polgári lakosság, hadifoglyok, védett személyek). A sértetti kör fogalmát a Genfben 1949. augusztus 12-én kötött Egyezmények I. és II. Kiegészítő Jegyzőkönyvei határozzák meg a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan.¹²

Nemzetközi szerződés által tiltott fegyverrel visszaélés

Véleményem szerint a két bűncselekmény között szoros összefüggés figyelhető meg. Ez arra vezethető vissza, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsa az ENSZ Alapokmányának VII. Fejezete alapján hozott a tagállamokra nézve egy kötelező erejű határozatot (Határozat), amelyben a tömegpusztító fegyverek terjedésének megakadályozását tűzte ki célul. Ezért a részes államoknak eleget kell tenniük az abban foglaltaknak és a belső jogi normáikat összhangba kell hozniuk a Határozat intézkedéseivel. A Határozat 2. pontja szerint a tagállamoknak meg kell tiltaniuk a nukleáris, biológiai és vegyi fegyverek, illetve az azok célba juttatásához szükséges eszközök nem állami szereplők általi gyártását, megszerzését, tartását, fejlesztését, szállítását, finanszírozását, valamint az ilyen típusú fegyverekkel kapcsolatosan felsorolt egyéb tevékenységeket.¹³ Így jött létre a Btk. 326. §-a által szabályozott bűncselekmény, a nemzetközi szerződés által tiltott fegyverrel visszaélés, amely valójában nem a nemzetközileg tiltott fegyverek használatára, hanem az azokkal való jogellenes tevékenységekre vonatkozik.

A bűncselekmény jogi tárgya a nemzetközi szerződésekből háruló közbiztonsági célú tilalmak megtartásához fűződő össztársadalmi érdek. Elkövetési eszköze megegyezik a korábban említett tényállás elemeivel, elkövetési magatartásában azonban jelentős az eltérés. A bűncselekmény három alapesetet tartalmaz.¹⁴

Az (1) bekezdésben meghatározott esetről az elkövetési magatartás tiltott fegyver kifejlesztése, gyártása, megszerzése, tartása, felhasználása, jogosulatlanul történő hatástalanítása, annak tartására nem jogosult személynek történő átadása, az ország területére történő behozatala, onnan kivitel, azon átszállítás vagy forgalomba hozatal.¹⁵

A (2) bekezdés szerint elkövetési magatartásnak minősül nemzetközi szerződés által tiltott fegyver előállítására alkalmas létesítmény építése, üzemeltetése, létező létesítmény ilyen fegyver gyártásának céljára történő átalakítása (engedély nélkül vagy az engedélytől eltérően).¹⁶

A (3) bekezdés enyhébben büntetendő esetet állapít meg és két pontban határozza meg az elkövetési magatartást:

- Egyrészt elkövetési magatartás (fejlesztéshez, gyártáshoz, összeszereléshez, minőségi vizsgálatához, üzemeltetéshez, karbantartáshoz, javításhoz) műszaki támogatás nyújtása. Műszaki támogatás lehet betanítás, képzés, munkatapasztalatok vagy egyéb készségek átadása, de akár szóbeli

támogatás is.¹⁷ Ez sui generis bűnsegédi cselekménynek minősül.¹⁸

- A másik elkövetési magatartás a döntésre jogosult szerv vagy személy megtevéstése annak érdekében, hogy az elkövető nemzetközi szerződés által tiltott fegyver előállítására alkalmas létesítmény üzemeltetéséhez a jogszabály által meghatározott engedélyt megszerezze. Ezen elkövetési magatartás sui generis előkészületi cselekmény.¹⁹

Úgy vélem, hogy ez alapján kimondható, hogy a visszaélés bűncselekmény elkövetési magatartásának megvalósulása vezet el ahhoz a ponthoz, hogy nemzetközi szerződés által tiltott fegyvereket alkalmazni lehessen.

III. A Büntető Törvénykönyvben szereplő nemzetközi szerződések

A Btk. 459. § (1) bekezdésének 23. pontja sorolja fel azokat a háborúkban alkalmazott fegyvereket, az ezeket tiltó egyezményekkel együtt, amelyek a magyar büntetőjog szerint nemzetközi szerződés által tiltott fegyvernek minősülnek.

1. A fojtó, mérges és egyéb hasonló gázok, valamint a bakteriológiai eszközök hadviselési célokra történő használatának eltiltására vonatkozóan Genfben, az 1925. évi június hó 17. napján kelt jegyzőkönyv

A Jegyzőkönyvet a 1955. évi XX. törvényerejű rendelettel hirdették ki.²⁰ Olyan anyagok használatát tiltja egy fegyveres konfliktusban, mint például a mustárgáz, a klór, foszgén vagy klórpikrin hatóanyagú gázfegyverek. Az ilyen gázok elsődleges és másodlagos hatással rendelkeznek. Az elsődleges az izgatató, a másodlagos a mérgező hatás.

Vannak gázok, amik csak elsődleges hatással rendelkeznek, de olyanok is, amelyek elsődleges hatás nélkül azonnal halált okoznak. Néhány gáz mindkét hatással bír. Ilyen például a foszgén, amely először csak köhögést okoz, majd néhány óra múlva tüdővízenyőt, végül pedig fulladásos halált.

A Jegyzőkönyv szövegének megfelelően a korlátozás elsődleges oka az, hogy a civilizált világ elítélte a fojtó, mérges és egyéb hasonló gázoknak, továbbá bármiféle folyadékoknak, anyagoknak vagy hasonló készítményeknek a használatát. A szerződő feleknek el kell ismerniük ezt a tilalmat és magukat a nyilatkozatban foglaltak által kötelezettnek kell tekinteniük. A részesek emellett vállalják, hogy minden erőfeszítést meg-

12 Uo.

13 BELOVICS–MOLNÁR–SINKU: i. m. 73. oldal.

14 BLASKÓ Béla – HAUTZINGER Zoltán – HOLLÁN Miklós – MADAI Sándor – PALLAGI Anikó – POLT Péter: *Büntetőjog Különös rész II.*, Rejtjel Kiadó Budapest–Debrecen, 2021. 59.

15 Uo.

16 Uo.

17 Jogtár® Nagykomentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez – Szerkesztette: Karsai Krisztina.

18 BLASKÓ–HAUTZINGER–HOLLÁN–MADAI–PALLAGI–POLT: i. m. 59.

19 Uo.

20 1955. évi 20. törvényerejű rendelet a fojtó, mérges és egyéb hasonló gázok, valamint a bakteriológiai eszközök hadviselési célokra történő használatának eltiltására vonatkozóan Genfben, az 1925. évi június hó 17. napján kelt jegyzőkönyv kihirdetéséről – Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye (2024. 11. 20.)

tesznek azért, hogy más államok is csatlakozzanak a Jegyzőkönyvhöz.²¹

2. Egyezmény a bakteriológiai (biológiai) és toxinfegyverek kifejlesztésének, előállításának és tárolásának tilalmáról és a fegyverek megsemmisítéséről

A Biológiai Fegyverekről szóló Egyezmény, az első olyan többoldalú szerződés, amely a tömegpusztító fegyverek egy egész kategóriájának fejlesztését, gyártását és készletezését tiltja. Az Egyezményt az 1975. évi XI. törvényerejű rendelettel hirdették ki, amely így fogalmazott:

„Az Egyezményben részes valamennyi Állam kötelezettséget vállal arra, hogy soha semmilyen körülmények között nem fejleszt, nem gyárt és nem tárol, továbbá semmilyen módon nem szerez meg és nem tart:

1. olyan mikrobiológiai vagy egyéb biológiai hatóanyagot, valamint toxint, amely nem kórmelegelőzési, védekezési vagy más békés célokat szolgál, bármilyen is legyen eredete vagy előállítási módja, fajtája és mennyisége;

2. az ilyen hatóanyagok, valamint toxinnak ellenséges célokra, vagy fegyveres összeütközés esetén való alkalmazására szolgáló fegyvereket, felszereléseket, vagy szállítóeszközöket.”

E megállapodások értelmében a részes államok vállalták, hogy évente jelentést tesznek az Egyezménnyel kapcsolatos konkrét tevékenységükről. A jelentésnek tartalmaznia kell többek között a kutatóközpontokra és laboratóriumokra vonatkozó adatokat; a vakcinagyártó létesítményekre vonatkozó információkat; a támadó és/vagy védekező biológiai kutatási és fejlesztési programokkal kapcsolatos korábbi tevékenységekről szóló nyilatkozatokat; a fertőző betegségek és hasonló, toxinok által okozott eseményekre vonatkozó információkat; a jogszabályokra, szabályozásokra és egyéb intézkedésekre vonatkozó adatokat.²²

Rögzítésre került az is, hogy az Egyezmény egyik rendelkezése sem értelmezhető oly módon, hogy az korlátozza vagy csökkenti bármely államnak a Genfben, az 1925. évi június hó 17. napján aláírt jegyzőkönyv által vállalt kötelezettségeit. A felek úgy állapodtak meg, hogy az Egyezmény határozatlan időre szól, és bármely részes állam javasolhatja az Egyezmény módosítását.²³

3. Mértéktelen sérülést okozónak vagy megkülönböztetés nélkül hatónak tekinthető egyes hagyományos fegyverek alkalmazásának betiltásáról, illetőleg korlátozásáról szóló egyezmény

1. I. Jegyzőkönyv (Jegyzőkönyv a nem észlelhető töredékekről)

A Jegyzőkönyv 1980. október 10-én jött létre Genfben. A Jegyzőkönyv szerint tilos minden olyan fegyver használata, amelynek elsődleges hatása olyan szilánkok általi sérülések

okozása, amelyek az emberi testben röntgensugarakkal nem észlelhetők.²⁴

2. II. Módosított Jegyzőkönyv (Jegyzőkönyv az aknák, távtelepítésű aknák, gyalogság elleni aknák, meglepő aknák és más eszközök felhasználásának tilalmáról vagy korlátozásáról)

Ez a Jegyzőkönyv az aknák szárazföldi felhasználására vonatkozik, beleértve az olyan aknákat is, amelyeket abból a célból helyeztek el, hogy valamely folyón vagy vízi úton történő átkelést megakadályozzák. Nem terjed ki azonban az aknák hadihajókkal szembeni, tengeren történő alkalmazására.

Nemzetközi jellegű fegyveres konfliktusok esetén, amelyek a Szerződő Felek valamelyikének területén következnek be, a konfliktusban részt vevő mindkét fél köteles alkalmazni a Jegyzőkönyvben meghatározott tilalmakat és korlátozásokat.²⁵

A Btk. szerint a Jegyzőkönyv 2. cikkének 1–5. pontjában meghatározott akna, távtelepítésű akna, gyalogság elleni akna, meglepő akna és más eszközök minősülnek tiltott fegyvernek. A Jegyzőkönyv pedig pontosan meghatározza ezeknek a fogalmát. Az „akna” például olyan eszközt jelent, amelyet a föld alatt, a földön, a föld közelében vagy más felszíni területen helyeznek el, és amelyet arra terveztek, hogy személy vagy jármű jelenléte, közelsége, vagy az azokkal való érintkezés esetén felrobbanjon.²⁶ A „távtelepítésű akna” olyan aknát jelent a Jegyzőkönyv szerint, amelyet nem közvetlenül helyeznek el, hanem tűzérés, rakéta, aknavető vagy más hasonló eszköz felhasználásával juttatják célba, illetve repülőgépről dobják le.²⁷ A „gyalogsági akna” fogalmát úgy határozta meg a Jegyzőkönyv, mint olyan akna, amelyet arra terveztek, hogy egy személy jelenléte, közelsége vagy érintkezése által robbanjon fel, és amely egy vagy több személyt képes megsebesíteni, cselekvőképtelenné tenni vagy megölni.²⁸

A meglepő akna egy rendkívül érdekes eszköz, amely háborúban egy komoly megtévesztésen alapuló fegyvert jelent. Az aknáknak ezt a típusát arra tervezték, alakították ki vagy építették meg, hogy egy látszólag ártalmatlan tárgynak tűnjön, amibe robbanótestet építettek vagy azzal összekötötték. Az akna azonban váratlanul működésbe lép, amikor egy személy megközelíti vagy megzavarja, ereje pedig képes arra, hogy megölje vagy súlyosan megsebesítse az illetőt.²⁹ A délszláv háborúban például rendszeresen rejtettek el bombákat bútorokba vagy járművekbe, illetve a hidegháború idején is keringtek legendák robbanó töltőtollakról és lakástüzet okozó játékszerekről.

A Jegyzőkönyv továbbá azt is megfogalmazza, hogy miket tekinthetünk „más eszközöknek”. Ebbe a kategóriába tartozik minden olyan manuálisan elhelyezett lőszer vagy eszköz, ideértve az improvizált robbanószerkezeteket is, amelyek sérülést vagy halált okozhatnak, és amelyek manuálisan, távvezérléssel vagy automatikusan bizonyos idő eltelte után aktiválódnak.³⁰

²⁴ Convention on Certain Conventional Weapons – Protocol I (ccw-booklet.pdf – 2024. 11. 20.).

²⁵ Convention on Certain Conventional Weapons – Protocol II, Article I (ccw-booklet.pdf – 2024. 11. 20.)

²⁶ Uo.

²⁷ Uo.

²⁸ Uo.

²⁹ Uo.

³⁰ Uo.

²¹ Uo.

²² Biological – UNODA (2024. 11. 20.).

²³ 1975. évi 11. törvényerejű rendelet – Nemzeti Jogszabálytár (2024. 11. 20.).

3. III. Jegyzőkönyv: (Jegyzőkönyv a gyújtófegyverek felhasználásának tilalmáról vagy korlátozásáról)

A Jegyzőkönyv I. Cikkének 1. pontjában meghatározott gyújtófegyverek szigorú tilalom alatt állnak.

Gyújtófegyvernek minősül minden olyan fegyver vagy lösz, amelyet elsősorban tárgyak felgyújtására vagy égési sérülések okozására terveztek láng, hő vagy ezek kombinációja révén, illetve amelyek a célpontra juttatott anyagok kémiai reakciójaként váltanak ki ilyen hatást. Ilyenek a lángszórók, különböző gránátok, bombák, gázok, rakéták vagy egyéb gyújtóanyag tartályok.³¹

A Jegyzőkönyv továbbá azt is rögzíti, hogy minden körülmények között tilos a polgári lakosságot, civileket vagy polgári épületeket gyújtófegyverekkel támadni. Továbbá tilos, hogy bármilyen polgári lakossági koncentrációban található célpont a levegőből indított gyújtófegyverekkel történő támadás tárgyát képezze. Ez szintén vonatkozik az erdők vagy más növénytakarók gyújtófegyverekkel való támadására is, kivéve, ha az ilyen természeti elemeket fedezésre, elrejtésre vagy álcázásra használják.³²

4. IV. Jegyzőkönyv: (Jegyzőkönyv a vakító lézerfegyverekről)

A Jegyzőkönyv I. Cikkében rögzíti, hogy tilos háborúban az olyan lézerfegyverek alkalmazása, amelyeket kifejezetten arra terveztek, hogy harci funkciójukként vagy egyik harci funkciójukként tartós vakságot okozzanak akár a szabad szemnek, akár látásjavító készüléken keresztül áthatolva. Emellett az Egyezmény értelmében a szerződő felek ilyen fegyvert nem adhatnak át sem államnak, sem állami szervezetnek.³³

5. Egyezmény a vegyi fegyverek kifejlesztésének, gyártásának, felhalmozásának és használatának tilalmáról és megsemmisítéséről

Az Egyezmény II. Cikkének 1. és 7. pontjában meghatározott vegyifegyverek vagy vegyi kényszerítő eszközök szintén tiltólistán szerepelnek. Az 1. pont értelmében a következők minősülnek vegyi fegyvernek:

1. Minden mérgező vegyi anyag és prekursor, kivéve, ha azokat az Egyezmény által nem tiltott célokra kívánják felhasználni, és ezt a típusok és a mennyiségek is alátámasztják.
2. Kifejezetten arra tervezett lőszerek és eszközök, hogy az a) pontban meghatározott mérgező vegyi anyagot szabadítsanak fel alkalmazás közben, és a mérgezés révén halált vagy súlyos sérülést okozzanak.
3. Kifejezetten a b) pontban meghatározott lőszerek és eszközök alkalmazásával közvetlenül összefüggő használatra tervezett eszközök.³⁴

A 7. pont a vegyi anyagok enyhébb kategóriáját határozza meg, ami azonban ugyanúgy tilalom alatt áll.

³¹ Uo.

³² Uo.

³³ Uo.

³⁴ Chemical Weapons Convention – Article II (Article II – Definitions and Criteria | OPCW – 2024. 11. 20.).

Tilos minden olyan, a jegyzékben nem szereplő vegyi anyag használata is, amely érintkezés nyomán hamar érzékszervi irritációt vagy fogyatékoságot idéz elő, amely azonban rövid időn belül megszűnik, amint a szervezet az adott anyagot kiveti magából.³⁵

Az Egyezmény V. Cikke arról is rendelkezik, hogy valamennyi vegyifegyver-előállító létesítményt szisztematikus ellenőrzésnek kell alávetni helyszíni ellenőrzés és helyszíni műszeres megfigyelés útján. Minden részes államnak haladéktalanul be kell szüntetnie a létesítményekben folytatott minden tevékenységet, kivéve azt, ami a bezáráshoz szükséges. Emellett minden részes államnak hozzáférést kell biztosítania a tulajdonában vagy birtokában lévő, illetve a joghatósága vagy ellenőrzése alatt álló bármely helyen található vegyifegyver-megsemmisítő létesítményhez és azok tárolóhelyeihez a helyszíni ellenőrzés és a helyszíni műszeres megfigyelés céljából.³⁶

Emellett minden részes államnak meg kell semmisítenie az (1) bekezdésben meghatározott összes vegyi fegyvert az ellenőrzési mellékletnek megfelelően, illetve a megsemmisítés elfogadott üteméhez és sorrendjéhez alkalmazkodva. A megsemmisítés legkésőbb két évvel az Egyezmény hatálybalépését követően kezdődik, és legkésőbb 10 évvel az Egyezmény hatálybalépését követően fejeződik be.³⁷ A meghatározott vegyi fegyverek megsemmisítésére vonatkozóan részletes tervekkel kellett benyújtania a részes államoknak. Ha bármely szerződő fél a vegyi fegyverek első bejelentését követően fedezett fel újabb ilyen típusú eszközöket, akkor azokat jelentenie kellett, biztosítani és végül megsemmisíteni.³⁸

6. Egyezmény a gyalogsági aknák alkalmazásának, felhalmozásának, gyártásának és átadásának tilalmáról és megsemmisítéséről

Az Egyezmény a gyalogsági aknák tilalmával foglalkozik, melynek fogalmát meghatározza II. Cikkének 1. pontjában. Eszerint a gyalogsági akna olyan akna, amelyet úgy terveztek, hogy egy személy jelenlétére, közelségére vagy érintkezésére felrobbanjon, és amely képes egy vagy több személyt cselekvésképtelenné tenni, megsebesíteni vagy megölni. Az 1. pont azt is kihangsúlyozza, hogy a járművek jelenlétére, közelségére vagy érintkezésére működésbe lépő eszközök nem minősülnek gyalogsági aknáknak és nem állnak tilalom alatt.³⁹

Azonban az is fontos, hogy az országok szabályozzák a járművekkel szemben alkalmazott taposóaknák használatát is. Ezek a fegyverek továbbra is sok áldozatot követelnek, gyakran civil áldozatokat. Korlátozzák az emberek és a humanitárius segélyek mozgását, alkalmatlanná teszik a földet a művelésre, és megnehezítik a polgárok hozzáférését a vízhez, az élelmiszerhez, az ellátáshoz és a kereskedelemhez.

Az Egyezményhez a világ országainak háromnegyede csatlakozott. Bevezetése óta gyakorlatilag leállt a gyalogsági aknák

³⁵ Uo.

³⁶ Uo.

³⁷ Uo.

³⁸ Uo.

³⁹ Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on their Destruction – Article 2 (Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on their Destruction – 2024. 11. 20.).

globális gyártása, és drasztikusan csökkent a telepítésük. Több mint 40 millió felhalmozott akna került megsemmisítésre, megvalósult a nagyfokú segítségnyújtás a túlélőknek és az érintett területen élő lakosságnak. Rengeteg aknásított és feltehetően veszélyes területet nyilvánítottak aknamentessé és tettek szabaddá termelői használatra.⁴⁰

7. Egyezmény a kazettás lőszerokről

A kazettás bombákról szóló egyezmény minden körülmények között tiltja a kazettás bombák használatát, fejlesztését, gyártását, beszerzését, felhalmozását és átadását, valamint a tiltott tevékenységhez való segítségnyújtást vagy bátorítást.

Az Egyezmény a II. Cikk 2. pontjában fogalmazza meg pontosan a kazettás lőszer ismérveit. Eszerint kazettás lőszer minden olyan hagyományos lőszer, amelyet úgy terveztek, hogy 20 kilogrammnál kisebb tömegű robbanóanyag-tartalmú szubmuníciót szórjon szét vagy bocsásson ki.⁴¹ Ezeknek a szubmunícióknak a száma több százra tehető, és akár több futballpályányi területet is betéríthetnek. A kisebb robbanószerkezetű szubmuníciók néha nem is robbannak fel azonnal, így még jóval a konfliktus befejezése után is képesek véletlenül gyilkolni vagy csonkítani.⁴²

Ugyanezen cikk 13. pontja foglalkozik a kis méretű ejtőlőszerrel, amelyek szintén hatalmas kárt tudnak okozni. Ezek olyan hagyományos lőszer, amelyek 20 kilogrammnál kisebb tömegűek, és amelyeket egy másik eszközzel szórnak szét vagy bocsátanak ki. Arra tervezték, hogy robbanótöltet felrobbanásával detonáljanak még a becsapódás előtt, becsapódás során vagy a becsapódást követően bizonyos idő eltelével.⁴³

Az Egyezménynek van egy végrehajtást támogató egysége, amely technikai támogatást és tanácsadást nyújt a részes és nem részes államoknak egyaránt. Emellett a nemzeti hatóságok és a nemzetközi közösség közötti kapcsolódási pontként is szolgál a szerződés végrehajtásával kapcsolatos kérdésekben.⁴⁴

IV. A Nemzetközi Büntetőbíróság joghatósága

A Nemzetközi Büntetőbíróság Római Statútuma az az alapító szerződés, amely létrehozta és szabályozza a Nemzetközi Büntetőbíróság munkáját. Az 1998. július 17-én elfogadott és 2002. július 1-jén hatályba lépett Római Statútum meghatározza a Bíróság joghatóságát, felépítését és működését.

A Statútum 8. Cikke kimondja, hogy a Bíróság joghatósággal rendelkezik a háborús bűncselekmények tekintetében, különösen akkor, ha azokat terv vagy politika részeként követték

el, vagy ilyen bűncselekmények nagyszabású elkövetése során valósították meg.⁴⁵

E statútum alkalmazásában „háborús bűncselekmények” például a következők:

- Szándékos emberölés.
- Kínzás vagy embertelen bánásmód, beleértve a biológiai kísérleteket is.
- A tulajdon kiterjedt pusztítása és kisajátítása, amelyet nem indokolnak katonai szükségszerűségek, valamint, ha azt törvénytelenül és önkényesen hajtották végre.
- A hadifogoly vagy más védett személy kötelezése arra, hogy szolgáljon az ellenséges hatalom erőinél.
- Támadások szándékos irányítása polgári objektumok ellen, azaz olyan objektumokkal szemben, amelyek nem katonai célpontok.⁴⁶

Fegyverek vonatkozásában pedig többek között ezen fegyverek alkalmazását tiltja és minősíti háborús bűncselekménynek a Statútum:

- Méreg vagy mérgezett fegyverek használata.
- Olyan fegyverek alkalmazása, amelyek mikrobiológiai vagy más biológiai anyagokat, illetve toxinokat használnak, függetlenül azok eredetétől vagy előállítási módjától.
- Olyan lézerfegyverek használata, amelyeket kifejezetten arra terveztek, hogy egyedüli harci funkciójukként vagy harci funkcióik egyikeként, maradandó vakságtól károsodott látásig terjedő sérüléseket okozzanak a szabad szemnek, illetve a látásjavító eszközzel ellátott szemnek.
- Az olyan fegyverek, lövedékek, anyagok és hadviselési módszerek alkalmazása, amelyek természetükből fakadóan felesleges sérülést vagy szükségtelen szenvedést okoznak, vagy amelyek eredendően válogatás nélküliek sértik a fegyveres konfliktusok nemzetközi jogát, feltéve, hogy az ilyen fegyverek, lövedékek, anyagok és hadviselési módszerek átfogó tilalom hatálya alá tartoznak, és az 121. és 123. cikkben meghatározott vonatkozó rendelkezéseknek megfelelő módosítással, ezen Statútum mellékletében szerepelnek.⁴⁷
- Ez alapján elmondható, hogy annak, aki a nemzetközi szerződés által tiltott fegyver alkalmazásának bűncselekményét elköveti, a Nemzetközi Büntetőbíróság előtt is felelnie kell a tetteiért.

V. A jogi szabályozás fontossága

A tiltott fegyverek kérdése még mindig érzékeny téma, különösen a jelenlegi feszült helyzetben, akár az orosz–ukrán, akár a palesztin–izraeli konfliktust nézzük.

Fontosnak tartom azt is, hogy a tiltott fegyverek alkalmazásának káros hatásai ne csak a háború kontextusában kerüljenek a középpontba. Ugyanis a tiltott fegyverek elősegítik a globális terrorizmust, eszközt biztosítanak ahhoz, hogy terro-

40 Anti-Personnel Landmines Convention – UNODA (2024. 11. 20.)

41 Convention on Cluster Munitions – Article 2 (Microsoft Word – Convention on Cluster Munitions E.doc – 2024. 11. 20.).

42 Cluster Munitions – UNODA (2024. 11. 20.).

43 Convention on Cluster Munitions – Article 2 (Microsoft Word – Convention on Cluster Munitions E.doc – 2024. 11. 20.)

44 Cluster Munitions – UNODA (2024. 11. 20.)

45 Rome Statute of the International Criminal Court – Article 8 (Rome Statute of the International Criminal Court – 2024. 11. 20.).

46 Uo.

47 Uo.

risták/terrorszervezetek támadásokat hajtsanak végre és erősítik a szervezett bűnözést is.

A tiltott tűzfegyverek kifejezetten erősíthetik a kábítószerkereskedelmet és az emberkereskedelmet, hiszen egy ilyen eszközzel hatékonyabban működik a kényszerítés és a megfélemlítés.

Felmerül ilyenkor a kérdés, hogy mit lehet tenni az ilyen fegyverek használatának elkerülése érdekében, amelyek még tovább képesek rontani egy háborús konfliktus helyzetén. Véleményem szerint a lehetséges megoldást az jelentené, ha létrejönne egy olyan nemzetközi szerződés, amely taxatívén felsorolja az összes olyan konkrét fegyvert, illetve hadviselési módot, amit onnantól kezdve tiltottnak kell tekinteni. Viszont ez felvetné azt a problémát, hogy megcsappanhatna azoknak az országoknak a száma, amelyek ratifikálnának egy ilyen megegyezést. Még az olyan országok tekintetében is, akik korábban már részt vettek hasonló szerződések létrehozásában. Emellett időt, energiát és munkát emésztene fel egy ilyen listának a létrehozása.

A legnagyobb akadályt viszont az jelentené, hogy hiába jönne létre egy ehhez hasonló megállapodás, a hadakozó felek úgyszólván módosítást, változtatást, amittől az adott fegyver már nem minősülne tiltottnak, hatása azonban részben vagy egészben megegyezne az eredetivel.

Az ilyen fegyverek gyártásának, kereskedelmének, alkalmazásának megakadályozása az országoknak és azok kormányainak, a nemzeti és regionális szereplőknek a felelőssége, elsődlegesen az ő feladatuk megteremteni a biztonságot és a békét.

Összességében elmondható, hogy komoly jogi háttér szükséges a háborúban használt fegyverek tiltásához. Véleményem szerint mindig lesz egy ok, érdek, cél, ami miatt a katonai vezetők arra a döntésre jutnak, hogy hatékonyabb lenne az ilyen típusú fegyverek bevetése. Egy háborús konfliktusban elsősorban a felmutatott sikerek, eredmények szoktak számítani, és nem feltétlenül az emberi életek. Ezért tartom fontos nemzetközi problémának ennek a kérdésnek a megoldását, ami sok emberéletet meg tudna menteni.